

SPRE UN NOU MODEL EDUCAȚIONAL

EMILIAN M. DOBRESCU*
CRISTIAN DIMITRESCU

ABSTRACT

TOWARDS A NEW EDUCATIONAL MODEL

The sociology of education, the borderline scientific discipline that studies the social effects of the evolution of education, has acquired distinct theoretical and practical importance throughout the 19th and 20th centuries and can be regarded now, at the beginning of the third millennium, as an important scientific research area. This is due to the scientific findings produced and accumulated during this entire time in the social and natural sciences as well as in the humanities, which education is brilliantly synthesizing.

We consider that, as the access of human societies, but also of nations, to scientific knowledge and information widens, the knowledge-based society, which is the current type of planet-wide human society, is in need of a new educational model, which would be part of a new economic education system, and thus comprise as individual instances those old educational models whose viability has been proven since antiquity within the respective historical epochs, geographical areas and spaces. Still, the desirable aim we have in view is that all members of the of society should have implicit knowledge of the entire range of information accumulated by humankind over time in the economic field and of the way this information is used for the positive carrying out of economic activities on the planet.

Keywords: education, new educational model, new economic education, continuous training, lifelong learning.

INTRODUCERE

Ca totalitate a experiențelor umane, acumulate și transmise din generație în generație, educația face parte din sistemul social global. Menirea educației se realizează în societate, atât în cadrul familiei ca primă entitate cu scop de transmitere a cunoștințelor acumulate, în cadrul sistemului de învățământ (sistemul

* Address correspondence to prof. univ. dr. Emilian M. Dobrescu: Academia Română, Calea Victoriei nr. 120, sector 1, București, e-mail: dobrescu@acad.ro.

social instituțional al educației), pe diferitele sale trepte, cât și, mai ales, de-a lungul întregii vieți a individului, prin sistemul educației permanente.

Toate aceste trei secvențe – stadii de realizare a educației ca subsistem al sistemului social global – sunt direct dependente de stadiul economic de dezvoltare a fiecărei societăți și sunt influențate de totalitatea cunoștințelor acumulate, de ideile și doctrinele specifice fiecărei perioade istorice, care-și pun amprenta asupra educației în fiecare tip de societate, până la nivelul celor mai mici entități individuale și instituționale din societatea respectivă.

Educația este specifică fiecărei din perioadele caracteristice evoluției individuale (copilărie, vârstă adultă, bătrânețe), dar și perioadelor istorice trăite de fiecare individ. Educația este deci o chintesență a spiritului epocii respective și a tot ce a creat mai valoros omenirea până în acel moment.

ELEMENTELE PERENE ALE MODELULUI EDUCAȚIONAL ACTUAL

Idealul social a reprezentat, în fiecare perioadă istorică parcursă de omenire, o culme, un vis, un standard superior, de fiecare dată altul, calitativ mai înalt decât standardele anterioare, către care cei mai luminați oameni s-au îndreptat folosindu-și toate abilitățile și cunoștințele dobândite. În mod similar, idealul educațional a reprezentat și reprezintă, pentru fiecare tip de societate, tot ceea ce este mai bun și mai valoros în gândirea epocii respective, în acumulările ideatice, spirituale. Există o relație reciprocă de intercondiționare între idealul social și cel educațional – primul ca realizare palpabilă a tuturor factorilor și efectelor sociale interumane, al doilea ca ilustrare la nivelul cunoașterii și al gândirii a acestor realizări materiale.

Funcțiile generale ale educației sunt acelea de: transfer al cunoștințelor dobândite de omenire prin activitatea fiecărei generații; formare și perfecționare a pregătirii profesionale, de specializare a fiecărei persoane apte de muncă într-o meserie sau profesie. Funcțiile speciale sunt legate de adaptarea creativă, de îmbogățirea permanentă a cunoștințelor dobândite de fiecare dintre noi în procesul învățării și aplicării lor cotidiene. Funcțiile generale și speciale se realizează prin intermediul sistemului social instituțional al educației. Atât la nivelul sistemului social instituțional al educației (creșe, grădinițe, școli, facultăți, sistemul educației permanente, sistemul perfecționării pregătirii profesionale), cât și la nivelul tuturor celorlalte organizații și instituții sociale cu rol educativ, se realizează o întrepătrundere între transmiterea de cunoștințe și informații acumulate la nivel general, particular și specific. Dacă educația realizată prin sistemul de învățământ este considerată primordială și de cea mai mare importanță, educația oferită prin intermediul celorlalte instituții sociale o putem considera o educație specială, adecvată instituțiilor respective. Considerăm că societățile cele mai productive și mai eficiente, deci care au dăinuit o perioadă cât mai îndelungată de timp, sunt acelea în care educația membrilor societăților respective se realizează într-o

manieră constructivă, în toate tipurile de organizații și instituții sociale, în primul rând în instituțiile școlare.

Evoluția societății omenеști până în prezent a demonstrat că educația și transmiterea eficientă a acesteia către membrii societății respective reprezintă factorul primordial, principiul funcționării acesteia la cei mai înalți parametri. Factorii sociali educativi exercitați la nivelul tuturor instituțiilor unei societăți sunt cei care asigură evoluția pozitivă a tuturor persoanelor, luate fiecare în parte sau la nivelul de ansamblu al societății respective.

Reînnoirea continuă a conținuturilor educației și învățămîntului este dictată de acumularea permanentă de cunoaștere și realizări umane, care constituie baza evoluțiilor viitoare ale societății respective. Popoarele care, din diverse motive, nu fac acumulări de bunuri materiale și cunoștințe spirituale, au fost, sunt și vor fi eliminate din istorie. Pe acest fundament al dezvoltării permanente a unei societăți se impune reînnoirea continuă, adaptarea sistemului de învățămînt și educație la noile nevoi. Tot ceea ce se descoperă, se cataloghează și se aplică, provenind din științele naturii și din științele umane, se regăsește implicit în sistemele de educație și învățămînt ale societății respective. Este un fapt valabil pentru orice societate umană care a acordat o atenție specială preluării, învățării și aplicării cunoștințelor din științele naturii și științele umane.

De-a lungul evoluției istorice, toate societățile au cunoscut și au adoptat, mai devreme sau mai târziu, modificările impuse de progresul științific și evoluția gândirii. Aceste modificări se regăsesc în special în conținutul profesiunilor, în mobilitatea profesională și socială, care subliniază necesitatea educației permanente. Dacă educația ca fenomen social-cultural poate fi abordată din perspectivă istorică, precum și din perspectivă ontogenetică (cea a accesului la educație al fiecărei persoane în evoluția acesteia), educația permanentă reprezintă o necesitate a omului contemporan, nevoit să facă față schimbărilor inerente în educația propriu-zisă, determinată de evoluția în dinamică ascendentă a cunoașterii existente la nivelul vremii sale. În timp ce educația reprezintă un fenomen istoric, științific și social-cultural, educația permanentă este numai un fenomen științific și social-cultural al contemporaneității. Ea reprezintă un concept și un proces de maximă actualitate, ce ilustrează activitatea integratorie a tuturor actelor și modalităților de educație, într-un continuum spațio-temporal.

Admițând că educația cuprinde idei și cunoștințe despre tot ce a creat mai valoros omenirea în decursul existenței sale multimilenare și transmițând această chintesență spirituală din generație în generație, omul nu face decât să-și perpetueze propria existență fizică și spirituală. Savanții nu au reușit încă să determine existența și să izoleze în genomul uman o genă responsabilă cu educația persoanei respective (autoeducația, educația permanentă, educația de-a lungul întregii vieți). Aceasta semnifică faptul că educația, ca fenomen social multipolar, nu a fost încă eternizată în structura noastră cromozomială, pentru că ea continuă să fie exercitată încă de la primele și până în ultimele momente ale vieții persoanei.

Un loc aparte în modalitățile de exercitare a fenomenului educativ de-a lungul vieții persoanei îl constituie socializarea tinerei generații. Realizată în maniere unice în spațiu și timp, condiționată în special economic, educația are o contribuție hotărâtoare la formarea individuală a omului, iar apoi, prin repetarea ei de către fiecare individ, prin fenomenul de reproducție al educației, ea are o influență la nivelul întregii societăți. Știința a demonstrat că factorii ereditari și cei legați de socializare sunt la fel de importanți în viața fiecărui individ. Nenumăratele cazuri de copii și oameni sălbatici descoperite, măsurate și evaluate, demonstrează că omul nu se poate forma ca om fără educația din familie și din societate, rămânând la sau depășind doar cu puțin stadiul de animalitate.

Toate epocile istorice și toate societățile umane au folosit educația pentru a controla evoluția și manifestările oamenilor respectivi. Marile sisteme religioase ale omenirii nu sunt decât chintesențe ale educației milenare a popoarelor respective, regăsite în viața de fiecare zi din societățile în cauză. Regăsită totdeauna în spiritul epocii respective, de la gama de reprezentări economice până la cele ideologice, educația nu face decât să reprezinte ceea ce este permis și ceea ce este interzis membrilor societății respective.

Ca formă de control social, educația a devenit și o modalitate de dirijare a evoluției sociale și stă la baza tuturor transformărilor care se petrec în societate. Am putea numi această situație „cercul vicios” al educației, adică acel sistem care creează norme și valori pe care le impune și le modifică în funcție de stadiul atins de știință, tehnologie și cunoaștere, existând pericolul ca, la un moment dat, experimentele planetare să scape de sub control. Așadar, orice societate și orice ființă umană sunt rodul educației pe care au cunoscut-o. Educația respectivă generează efecte și rezultate care ar trebui să fie mereu superioare, să depășească nivelul anterior al cunoașterii.

Situația de față indică faptul că evoluția societăților contemporane are un puternic impact asupra educației. Toate fenomenele economice, sociale, politice și culturale, cu care țările respective sau întreaga planetă se confruntă, se răsfrâng, direct sau indirect, asupra fenomenului multiplu și complex al educației. Educația reprezintă, ea însăși, sinteza sui generis a acestor fenomene ale lumii contemporane. De aceea, ar fi de dorit ca țările lumii și planeta însăși să fie supuse numai fenomenelor și influențelor de natură pozitivă; din păcate, predomină, apreciem, fenomene și influențe de natură negativă, ceea ce conduce la structurări negative ale fenomenului educațional pe planetă. Astfel de influențe negative sunt generate de neacoperirea necesităților fiziologice minime pentru cea mai mare parte a locuitorilor planetei, care trăiesc în statele sărace și foarte sărace (din 178 de state membre ale ONU, cca 150 au probleme mari și foarte mari, generate de sărăcia endemică și lipsa resurselor pentru educație), de problemele economice și sociale majore cu care aceste state se confruntă (subdezvoltare economică, calitate a vieții sub standardele acceptate etc).

La acest început de nou secol și mileniu, educația este profund marcată de fenomenul *hiper-media*, înțeles ca atenție disproporționată acordată mass-mediei în

detrimentul educației (formale). Deși prin intermediul mijloacelor de informare în masă s-ar putea realiza măcar o parte din educația copiilor, tinerilor și adulților, realitatea demonstrează că, exceptând unele inițiative pozitive și sporadice, în rândul cărora se situează și învățământul deschis la distanță (IDD), hiper-media influențează nociv ființa umană, educația și personalitatea acesteia. Publicul pare să fi trecut în subsidiar așteptările de ordin educațional pe care le-ar putea clama în fața mass-mediei, mulțumindu-se cel mai adesea cu divertismentul și, în cel mai bun caz, cu informația. Dispariția unei rubrici de cultură sau a unui program educațional (atunci când el chiar există!) poate trece fără a angaja emoții potrivnice: fie nu se bucură de prea mare audiență, fie se vor găsi alternative imediate. Absența unor astfel de mediatori (ce pot face obiectul supervizării din partea autorităților – prin sistemul de *rating* – și/sau al părinților) face și mai facilă trecerea de la formele pasive ale mediei (TV, filme etc.) la cele interactive (Internet, jocuri video etc.). Acestea din urmă, cu impact mai mare, când vorbim de violență și limbaj neadecvat, prezintă un potențial ridicat de a scăpa supervizării și dovedesc lipsa unei preocupări reale din partea mass-mediei „clasice” de a căuta un ansamblu echilibrat de educație și divertisment, îndreptat în favoarea celor mici, sau orice alte forme de expresie menite să-i cointereneze pe tineri și adulți în scopuri cultural-educative. Dacă, prin conținuturile diferitelor categorii de mass-media (de la simple tipărituri, reviste și cărți la TV și Internet), publicul este din ce în ce mai expus, atât copiilor, cât și părinților și educatorilor ar trebui să li se ofere alternative viabile. Tocmai pentru că trăim într-o eră care pune preț pe inovare, eforturile ar trebui îndreptate atât spre identificarea oportunităților de socializare timpurie cu mediul educațional, cât și spre găsirea mijloacelor necesare atragerii adulților spre învățarea de-a lungul întregii vieți.

O importanță covârșitoare asupra educației viitorului sau asupra viitorului educației o au sistemele de valori și norme, aflate în continuă evoluție și transformare, în pas cu schimbările economice, sociale, politice și culturale. Este evident că, așa cum s-a întâmplat de-a lungul timpului, schimbările petrecute în sistemele de valori naționale și internaționale își vor pune amprenta și în viitor asupra educației, înțelegând în sensul său cel mai general, ca activitate socială vizând transmiterea către indivizi a moștenirii colective a societății în care aceștia se înserează.

DEFECTELE MODELULUI ACTUAL DE EDUCAȚIE

Nevoia de adaptare a sistemului educațional la cerințele de mâine ale societății este deja un lucru cunoscut. Totuși, efortul prin care aceste modificări urmează a fi operate ar trebui să fie cu atât mai susținut cu cât sistemul existent nu mai răspunde nici nevoilor de astăzi ale societății. La nivelul UE întâlnim peste 6 milioane de tineri în situația de abandon școlar timpuriu, peste 1 milion de tineri în vârstă de 15 ani cu deficiente la citit și aproape 80 de milioane de adulți care și-au

însușit doar competențele de bază¹. Mai mult, prognoza pentru anul 2020 indică exigențe pe care învățământul actual nu le va putea satisface: în timp ce locurile de muncă ce nu presupun nicio pregătire (sau doar una de nivel redus) urmează să scadă, cele ce presupun competențe de nivel mediu vor crește cu 4 milioane, iar cele ce nivel superior se vor aprecia cu aproximativ 15 milioane față de nivelul actual².

În aceste condiții, societatea și lumea academică nu mai pot aștepta ca plus valoarea (înțeleasă printr-un nivel de alfabetizare mai mare, printr-o productivitate sporită, inovație etc.) să vină numai dinspre deja celebrele instituții de învățământ. Societatea americană nu mai depinde de absolvenții de Harvard, Yale, Columbia etc., așa cum nici motorul educațional al Europei nu mai rezidă în vechile centre de la Cambridge, Oxford, Sorbona, Viena sau Heidelberg. Avem astăzi, în lume, instituții de învățământ public și privat care oferă un curriculum diversificat, cu un înalt nivel academic. Nu pot trece neobservate universitățile care și-au făcut un renume în domeniul tehnic și medical, desprinzându-se de tutela centrelor tradiționale și dezvoltându-și o respectabilă autonomie.

Noile instituții, ca și cele vechi, se vor impune în mentalul colectiv numai dacă tind spre excelență, dacă promovează și apreciază valoarea. Totuși, prestigiul acestor instituții are de beneficiat nu numai de pe urma valorilor pe care le clamează, a rezultatelor cercetărilor făcute, ci și de pe urma absolvenților lor. Dacă, printr-un exercițiu de voință, ne imaginăm că nivelul cunoștințelor dobândite de absolvenți este de o certă calitate, depășind un anumit prag de acceptabilitate, am putea lăsa, pentru câteva secunde, această variabilă în subsidiar. Rămâne, totuși, să ne punem problema calității umane pe care aceste instituții o promovează. Responsabilitatea școlii (indiferent de nivel) nu se poate limita doar la transmiterea de informații. Ea trebuie să își propună un obiectiv mai ambițios, acela de a șlefui caractere: oameni capabili de o gândire autonomă pe o bază informațională clară, apti să treacă prin filtrul propriei personalități evenimentele care îi afectează în mod direct și indirect, capabili să acționeze în consecință. Aceasta înseamnă acum un om educat!

De o bună bucată de vreme trăim într-o societate caracterizată prin (nevoia de) consum. Activăm între granițele unor piețe care predispun la exces. Funcționăm într-o lume care încurajează ignorarea evidentului imediat. Toate aceste elemente sunt sinonime societății americane, de care însă nici Europa nu este străină astăzi. Evoluțiile actuale demonstrează că asistăm la o criză a consumului (pe credit), a excesului și a ignoranței.

Pe un astfel de fundament, modelul american de consum sau cel european al „statului bunăstării generale” își trăiește ultimele „clipe”, poate chiar au mai rămas

¹ Androulla Vassiliou, Comisar UE responsabil pentru educație, cultură, multilingvism și tineret, *Education & Training for the Europe of 2020*, Consiliul de Miniștri responsabili pentru educație, tineret și cultură, Bruxelles, 15 februarie 2010, pe *site*-ul <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/10/26&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

² *Ibidem*.

doar câțiva ani buni... Cu cât aceste „clipe” vor fi mai scurte, cu atât omenirea se va redresa mai repede într-o direcție pe care nu a mai cunoscut-o în evoluția sa, o direcție care să-i permită revenirea profundă și nu formală pe scara existenței și devenirii perene. Iar pentru aceasta este necesară o nouă educație, de la cele mai fragede vârste până la cele mai înaintate, un nou mod de a concepe existența de către fiecare dintre noi, așa cum au făcut-o până acum unii (foarte puțini, inițiații în acest nou mod de gândire și acțiune).

NOUA EDUCAȚIE ECONOMICĂ

Strâns legat de subiectul actualei crize economice și financiare, chestiunea educației economice se poate constitui într-un exemplu elocvent pentru relația dintre sistemul educațional, realitățile cotidiene și prefacerile în interesul ambelor. Acest tip de educație trebuie înțeles drept o sursă de cunoaștere complementară „măsurilor menite să garanteze informarea, protecția și consilierea în mod corespunzător a consumatorilor”³, permițând „persoanelor să înțeleagă mai bine produsele și conceptele financiare, precum și să își dezvolte competențele necesare pentru a-și aprofunda cunoștințele în domeniul financiar; și anume, să fie conștiente de riscurile și oportunitățile financiare și să ia decizii avizate în materie de servicii financiare”⁴.

Deși informarea și protecția consumatorilor stau la baza legislației europene în materie de servicii financiare, iar îmbunătățirea cunoștințelor financiare și conștientizarea clientului asupra diverselor activități și produse din zona de credit au făcut obiectul de interes al mai multor instituții și organizații europene, importanța acestora a fost conștientizată la parametrii corecți abia după declanșarea crizei.

Încă din 1973, protecția consumatorului a căpătat o expresie legislativă la nivel european: Adunarea Consultativă a Consiliului Europei a adoptat *Charta europeană a Protecției Consumatorului*⁵ și recomandarea privind protecția consumatorului⁶, iar Comisia Europeană a decis înființarea Comitetului Consultativ al Consumatorilor. În timp ce Charta oferea o listă cu drepturile pe care Statele Membre erau chemate să le garanteze (între care dreptul consumatorilor la informare, educație, compensare și reprezentare), Comitetul Consultativ urma să

³ Comunicarea COM (2007) 808 final a Comisiei, *Educația financiară*, Bruxelles, 18 decembrie 2007, pe site-ul <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0808:FIN:EN:PDF>

⁴ *Ibidem*.

⁵ Consiliul Europei, Adunarea Consultativă, Rezoluția 543 (1973) privind *Charta Protecției Consumatorului*, 17 mai 1973 (a se consulta Consiliul Europei, Adunarea Consultativă, Texte adoptate de Adunare, a 25-a Sesiune Ordinară, Partea I, 14–18 mai 1973, Strasbourg, 1973).

⁶ Consiliul Europei, Adunarea Consultativă, Recomandarea 705 (1973) privind protecția consumatorului, 17 mai 1973, pe site-ul <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta73/EREC705.htm>

„reprezintă interesele consumatorilor în fața Comisiei și să ofere consultanță Comisiei cu privire la formularea și implementarea politicilor și acțiunilor referitoare la protecția și informarea consumatorilor”⁷. Chiar dacă nu avea competențe clare în acest domeniu, Comunitatea Europeană avea să recunoască, în 1975, contribuția protecției consumatorului la buna funcționare a Pieței Comune și să o privească drept politică de interes european. Rezoluția⁸ adoptată poate fi considerată un punct de plecare în generarea unei politici comunitare în materie de protecție a consumatorului, fiind prima tentativă de elaborare a unui cadru sistematizat în vederea evoluției ulterioare a politicii în speță. Legiuitorul observă dezechilibrul creat în favoarea agentului economic în economia modernă de piață, sesizând atât nevoia creșterii nivelului de informare, în rândul consumatorilor, asupra drepturilor de care beneficiază, cât și furnizarea de informații pentru încurajarea unei alegeri mai puțin constrângătoare⁹. Astfel, documentul făcea referire la cinci drepturi fundamentale, între care dreptul la protecția intereselor economice și, respectiv, la informare și educație. De-a lungul timpului, evoluția din sectorul financiar-bancar pare să fi determinat o reacție mai degrabă reactivă din partea legiuitorului. Dinamica înregistrată pe piața creditelor (manifestată prin inovație și un nivel din ce în ce mai crescut de complexitate a produselor și serviciilor economice), precum și retragerea treptată a statului din finanțarea unor elemente ale sistemului de asigurări sociale (dovadă sistemele de pensii din Statele Membre) au transferat o mare parte a riscului potențial în zona consumatorilor. Creionând un profil al acestora din urmă, diferitele studii și sondaje¹⁰ au scos în evidență deficiențe considerabile la nivelul competențelor numerice și al „alfabetizării” economice, dar și folosirea ca sursă de informare a canalelor media tradiționale (ziare, TV, radio) nespecializate.

⁷ Decizia Comisiei 73/306/EEC din 25 septembrie 1973 privind înființarea unui Comitet Consultativ al Consumatorilor, pe *site-ul*

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31973D0306:EN:HTML>

⁸ Rezoluția Consiliului din 14 aprilie 1975 privind un program preliminar al Comunității Economice Europene pentru politica de protecție și informare a consumatorului, pe *site-ul* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31975Y0425%2801%29:EN:HTML>

⁹ Geraint Howells și Stephen Weatherill, *Consumer protection law*, ediția a II-a, Ashgate Publishing Limited, Marea Britanie, 2005, p. 121.

¹⁰ A se consulta: Jean-Claude Mothié și Claire Favre, *Pour l'éducation économique et financière des épargnants, Autorité des Marchés Financiers* (Franța), mai 2005, pe *site-ul* http://www.amf-france.org/documents/general/6080_1.pdf; Marco Habschick, Britta Seidl, Jan Evers, *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27*, EVERS & JUNG, Raport Final, Hamburg, noiembrie 2007, pe *site-ul* http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf; Proiectul Multilateral GRUNDTVIG „FINALIST – Financial Literacy Stimulation”, nr. proiect: 134450-LLP-1-2007-1-GR-GRUNDTVIG-GMP, finanțator DG Educație și Cultură, beneficiar University of Piraeus Research Center, decembrie 2008, pe *site-ul* http://eacea.ec.europa.eu/llp/projects/public_parts/documents/gru_134450_finalist.pdf; Kristopher Gerardi, Lorenz Goette și Stephan Meier, *Financial Literacy and Subprime Mortgage Delinquency: Evidence from a Survey Matched to Administrative Data*, Federal Reserve Bank of Atlanta, Working Paper 2010-10, aprilie 2010, pe *site-ul* <http://www.frbatlanta.org/documents/pubs/wp/wp1010.pdf>

Toate aceste elemente au făcut ca nevoia de protecție a consumatorului să rămână constant pe agenda Uniunii și a Statelor Membre. O atenție sporită, îndreptată în direcția noii educații economice, se observă odată cu începutul anului 2005. Comisia Europeană, în două dintre documentele sale programatice pentru intervalul 2005–2010, **1.** își exprimă interesul de a afla dacă „alfabetizarea” financiară este printre instrumentele care ar permite consumatorilor să gestioneze mai eficient produsele financiare¹¹ și **2.** recunoaște nevoia creșterii gradului de conștientizare și implicare directă a cetățenilor în chestiunile financiare, concomitent cu creșterea transparenței, compatibilității și ajutorului acordat consumatorilor pentru a înțelege produsele financiare¹². Întreaga problematică avea să ajungă și pe agenda Consiliului European, miniștrii economiei și finanțelor, reuniți în cadrul Ecofin, afirmând în 2006¹³ și reiterând în 2007¹⁴ „importanța promovării educației financiare și conștientizării consumatorilor din Statele Membre”.

Fie că privim poziția Consiliului drept un reflex al unui for însărcinat cu atribuții de consultare, coordonare și armonizare (cel puțin în materie de politică economică), fie că o înțelegem drept o atenționare asupra pericolului iminent la care sunt expuși cei mai mulți dintre cetățenii Uniunii, situația la nivel național justifică un grad ridicat de preocupare. Observând întârzierea cu care se consimțea la recomandările comunitare, ca și disonanța acțiunilor și deficiențele de aplicare, Consiliul a păstrat subiectul în atenție, iar concluziile Ecofin din mai 2008 consemnează o invitație adresată Statelor Membre, prin care acestea sunt chemate „să-și intensifice eforturile pentru a oferi o educație financiară cetățenilor, a crește gradul de conștientizare al cetățenilor cu privire la importanța acesteia, în vederea viitoarelor provocări pentru finanțele private (pensii, asigurări de sănătate, credite imobiliare) și pentru a lua în considerare utilitatea includerii „alfabetizării financiare”, a educației economice în curriculumul școlar, ținând cont de principiile identificate în Comunicarea Comisiei, inclusiv instruirea în toate etapele vieții, precum și dezvoltarea de programe care să vizeze nevoile specifice ale fiecărui grup țintă¹⁵. Chiar dacă promovarea acestui tip de instruire este, conform legislației europene, în sarcina Statelor Membre, CE s-a angajat să susțină demersul prin

¹¹ *** *Green Paper on Financial Services Policy (2005–2010)*, Comisia Europeană, COM(2005) 177 final, Bruxelles, 03.05.2005, p.12, pe site-ul

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0177:FIN:EN:PDF>

¹² *** *White Paper on Financial Services Policy (2005–2010)*, Comisia Europeană, p. 7, pe site-ul http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/white_paper/white_paper_en.pdf

¹³ Council of the European Union, *Press release 8500/06 (Presse 110)*, 2726th Council Meeting, Economic and Financial Affairs, Bruxelles, 5 mai 2006, p. 17, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ecofin/89449.pdf

¹⁴ Council of the European Union, *Press release 9171/07 (Presse 97)*, 2798th Council Meeting, Economic and Financial Affairs, Bruxelles, 8 mai 2007, p. 10, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/94033.pdf

¹⁵ Council of the European Union, *Press release 8850/08 (Presse 113)*, 2866th Council Meeting, Economic and Financial Affairs, Bruxelles, 14 mai 2008, p. 15, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/100339.pdf

promovarea unui schimb pan-european de opinii privind educația financiară, cultura de consum și bunele practici, facilitarea proiectelor comune¹⁶, indicarea de noi abordări inovatoare, finanțarea unor inițiative apărute în contextul elaborării de noi norme privind protecția consumatorului și combaterea excluderii sociale¹⁷ (ex. „The Europa Diary”¹⁸) etc. Comunicarea Comisiei privind educația financiară și economică, adoptată în decembrie 2007, se referea la acordarea de sprijin părților interesate (autoritățile naționale și regionale, prestatorii de servicii financiare, ONG-uri etc.) pentru elaborarea de „programe de educație financiară prin: creșterea gradului de conștientizare privind necesitatea de a combate lipsa de cultură financiară; încurajarea și promovarea unei educații financiare de înaltă calitate în UE, inclusiv schimbul de bune practici; dezvoltarea unor instrumente practice în vederea realizării acestor obiective”¹⁹. Prin același document, CE anunță și un set de priorități destinat potențării asistenței practice: crearea unei rețele de formatori în domeniul educației financiare²⁰, furnizarea unui ajutor material statelor membre și actorilor din sectorul privat, în vederea organizării unor conferințe

¹⁶ *** *White Paper on Financial Services Policy (2005–2010)*, European Commission, p. 7, pe site-ul http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/white_paper/white_paper_en.pdf

¹⁷ *** *Green Paper on Retail Financial Services in the Single Market*, Comisia Europeană, COM (2007) 226 final, Bruxelles, 30.4.2007, p. 16, pe site-ul <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0226:FIN:EN:PDF>

¹⁸ „The Europa Diary” („Agenda Europa”) este o publicație destinată adolescenților, disponibilă în toate limbile oficiale ale UE, ce oferă informații, spre exemplu, din zona protecției consumatorului, comerțului, a consumului sustenabil etc. În urma solicitărilor formulate, publicația este distribuită atât în școli din interiorul Uniunii, cât și în țări precum Serbia și Ucraina. Unele state membre, între care Bulgaria, Grecia și România, au ajutat la tipărirea unui număr sporit de publicații. Suplimentar, este distribuit și „Ghidul profesorului”, un suport didactic pentru profesorii implicați în proiect, ce cuprinde idei și recomandări pentru proiectarea și conducerea activităților de educație non-formală, precum și sugestii pentru teme abordate interdisciplinar sau pentru proiecte, pe site-ul <http://www.europadiary.eu>

¹⁹ Comunicarea COM (2007) 808 final a Comisiei, *Educația financiară*, Bruxelles, 18 decembrie 2007, pe site-ul <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0808:FIN:EN:PDF>

²⁰ Expert Group on Financial Education (EGFE) este expresia practică a acestei inițiative ce își propune promovarea bunelor practici și schimbul de experiență asupra inițiativelor din sfera educației financiare și economice. Obiectivul principal al Grupului este de a împărtăși și promova cele mai bune practici în materie de educație financiară și de a consilia Comisia pe marginea educației financiare în UE și a aplicării politicii în speță.

Între sarcinile specifice Grupului regăsim următoarele categorii: **a.** comunicarea și promovarea bunelor practici; **b.** consilierea Comisiei privind modul în care principiile pentru furnizarea programelor de educație financiară de înaltă calitate, cuprinse în Comunicarea privind educația financiară, ar trebui puse în aplicare; **c.** sprijinirea Comisiei pentru identificarea oricăror obstacole juridice, administrative, de reglementare etc., aflate în calea furnizării educației financiare și consilierea Comisiei privind modul în care obstacolele identificate ar trebui abordate; **d.** contribuția la evaluarea diferitelor inițiative prezentate în Comunicare privind educația financiară planificate pentru anul 2010; și **e.** consilierea CE privind inițiative ulterioare la nivel comunitar pentru promovarea unei mai bune educații financiare în UE.

naționale și regionale privind educația financiară²¹, publicarea unei baze de date *on-line* privind programele de educație financiară și de cercetare în materie financiară în UE²², precum și elaborarea unui modul de formare a profesorilor în domeniul financiar (în cadrul DOLCETA²³).

Observăm astfel că tema educației financiare se afla pe agenda principalelor instituții ale UE și ale statelor membre cu mult înaintea izbucnirii crizei din 2008. Totodată, înțelegem că aceasta nu este o condiție suficientă pentru inițierea unei modificări de substanță. În cadrul educației generale, educația financiară și economică nu s-a bucurat niciodată până acum de o prea mare considerație, de vreme ce a fost nevoie ca înțelegerea treptată a cauzelor crizei să determine doar o oarecare efervescență pe această direcție principală de acțiune educativă, după părerea noastră.

Chiar și așa, măsurile adoptate de UE începând cu a doua jumătate a anului 2008 au avut menirea de a răspunde unor cerințe pe termen scurt și (poate) mediu: informarea consumatorilor, supravegherea instituțiilor financiar-bancare etc. În schimb, obiectivele educaționale pe termen lung par să fi fost, iarăși, neglijate. Cadrul educațional legal în primii doi ani ulteriori crizei – ne referim la anii 2009 și 2010 – a generat abordări diferite în UE27 și efecte cu impact redus în plan concret. În spiritul legislației comunitare, procesul de educare a consumatorilor a rămas în sarcina guvernelor, a ONG-urilor și a mediului de afaceri, care au demarat doar câteva inițiative timide la nivelul fiecărui stat membru. Aceasta a dat naștere unei diversități de abordări și manifestări, ce reclamă o viziune coordonată, coroborată cu intensificarea schimbului de bune practici.

²¹ Potrivit Notei de informare a DG Piață Internă și Servicii, din iunie 2008, privind patronajul Comisiei la evenimentele ce promovează educația financiară, CE anvizaja susținerea unor astfel de manifestări prin furnizarea patronajului său oficial, oferind emblema Comisiei și un mesaj de sprijin, precum și participarea unui reprezentant al Comisiei, ori de câte ori este posibil. Neexistând niciun program specific pentru finanțarea inițiativelor de acest gen, Comisia nu a putut oferi și sprijin financiar. Vezi *site*-ul http://ec.europa.eu/internal_market/finances-retail/docs/capability/information_note_en.pdf

²² European Database for Financial Education (EDFE) este o bibliotecă de referință *online* pentru programele de educație financiară și de cercetare oferite de instituții publice sau private din UE. Rămânând deschisă pentru actualizări și prezentând informații noi, aceasta oferă tuturor furnizorilor și potențialilor utilizatori date standardizate despre programele de educație financiară și de cercetare. Vezi *site*-ul http://ec.europa.eu/internal_market/fesis/index.cfm?action=home

²³ Programul DOLCETA este un instrument online de formare profesională a adulților, lansat în 2004. Inițial acesta cuprindea două module – *Drepturile consumatorului* și *Serviciile financiare* – ce ofereau acces la cursuri, articole și exemple din domenii de interes relevante (creditul de consum, creditul ipotecar, administrarea unui cont bancar, siguranța produselor și serviciilor financiare, soluționarea litigiilor etc.). Începând cu 2008, CE și EUCEN (European Universities Continuing Education Network) au demarat structurarea unui modul privind educația financiară, adresat instruirii învățătorilor și profesorilor. Astfel, cadrele didactice din învățământul primar și secundar, pe bază de voluntariat, urmau să beneficieze de *kit*-uri traduse și adaptate la specificul național al fiecărui Stat Membru, în vederea integrării temelor financiare în programa școlară. Vezi *site*-ul <http://www.dolceta.eu>

În 2010, sistemul educațional din UE se află, iar, la un moment de cotitură: încheierea etapei aferente Strategiei Lisabona și lansarea unei noi provocări – Strategia Europa 2020. În martie 2000, Consiliul European de la Lisabona se pronunța în favoarea armonizării politicilor economice și sociale la nivel comunitar, în vederea combaterii efectelor globalizării, concomitent cu stabilirea unui nou obiectiv strategic: Uniunea Europeană să devină în următoarea decadă cea mai competitivă și dinamică economie din lume, bazată pe cunoaștere²⁴. În această „ecuație”, educației economice și financiare i se recunoaște contribuția semnificativă pe care urmează să o aibă la creșterea economică durabilă, generatoare de noi locuri de muncă, precum și contribuția la o mai mare coeziune socială. Se statuează astfel că educația este unul dintre elementele de bază ale modelului social european și că sistemele de educație și formare din UE trebuie să devină reperi mondiale de calitate²⁵. De altfel, în intervalul 2000–2010 educația a făcut obiectul multor reuniuni și inițiative legislative la nivel comunitar²⁶, toate în căutarea unei soluții pentru o instruire mai eficientă. Astăzi, Strategia Europa 2020 păstrează educației un loc important, accentul căzând pe cunoaștere și inovare. Adecvarea sistemului de învățământ, a curriculei și a abilităților ce trebuie dobândite a rămas un obiectiv principal, alături de identificarea soluțiilor necesare potențării mobilității și formării continue.

Ca rezultat al presiunii societății moderne, trebuie să li se asigure elevilor o ședere cât mai îndelungată în sistemul educațional formal. Aceasta nu trebuie să se traducă printr-o creștere a numărului de ore/ani în învățământul obligatoriu, nici printr-o discreditare sau minimalizare a sistemului educațional non-formal. Va trebui să acționăm pentru combaterea abandonului școlar (în particular, cel timpuriu), prin îmbunătățirea standardelor educației preșcolare și a celor din învățământul liceal sau secundar profesional, dar și prin schimbarea atitudinii părinților și elevilor față de școală. Învățământul obligatoriu, în UE și în lume, oferă un nivel minim de cunoștințe și abilități: asigură supraviețuirea, dar nu

²⁴ Consiliul European de la Lisabona, 23–24 martie 2000 – Concluziile Președinției, pe *site-ul* http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm

²⁵ Consiliul European de la Barcelona, 15–16 martie 2002 – Concluziile Președinției, pe *site-ul* http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf

²⁶ Convenția Europeană a Instituțiilor de Învățământ Superior – Salamanca, 2001; Declarația miniștrilor europeni ai educației și formării Profesionale și a Comisiei Europene, privind întărirea cooperării europene în domeniul formării profesionale – Copenhaga, 2002; Conferința miniștrilor europeni responsabili cu învățământul superior – 2003–2010; Raportul ENQA privind standardele și liniile directe pentru asigurarea calității în spațiul european al învățământului superior – 2005; Rezoluția Consiliului Europei privind noile competențe pentru noi locuri de muncă – 2007; Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul întregii vieți – 2008; Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului privind stabilirea unui sistem european de credite pentru educație și formare profesională (SECEFP) – 2009; Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului privind stabilirea unui cadru european de referință pentru asigurarea calității în educație și formare profesională – 2009 etc.

garantează performanța. Acest lucru trebuie să ne motiveze pentru a: **1.** optimiza calitatea învățământului obligatoriu în direcția dobândirii unui set cât mai variat și mai util de abilități și, **2.** multiplica posibilitățile de implicare în forme de instruire îndreptate spre dobândirea de abilități cu caracter profesional. În cazul tranziției dinspre sistemul de învățământ spre piața muncii, este necesară mijlocirea învățământului vocațional. Fie că este o alegere liber consimțită, fie că este făcută la presiunea diferiților factori externi (sociali, familiari, economici etc.), acest pas nu trebuie să însemne renunțarea parțială sau totală la sistemul de învățământ.

În acest context, trebuie găsite și dezvoltate opțiuni și alternative pentru toate vârstele și stadiile de pregătire. Mai devreme sau mai târziu fiecare va avea nevoie, poate, de o recalificare, de un curs de specializare/perfecționare sau de revenirea în cadrul sistemului educațional formal în vederea continuării studiilor – toate acestea fiind înțelese ca o alternativă funcțională și nu ca o povară. Iar pentru un răspuns optim din partea pieței muncii la aceste schimbări, vor fi necesare eforturi de potențare a mobilității celor implicați în cercetare, inovare sau aflați pe piața forței de muncă, având la bază metode armonizate de recunoaștere a calificărilor obținute în diferite sisteme de învățământ general sau vocațional.

Astăzi, privind retrospectiv, observăm că nivelul scăzut al educației, mai ales al educației economice și financiare, existent în rândurile populațiilor și popoarelor, este un factor agravant, dacă nu chiar una din cauzele directe ale crizei generale pe care o parcurgem. Pentru generațiile imediat următoare trebuie să pornim de la această premisă extrem de simplă, dar puțin studiată de oameni, că adevărata cauză a repetării crizelor este în realitate EDUCAȚIA individuală și socială defectuoasă. Se impune deci schimbarea modului în care cetățenii sunt educați pe parcursul întregii lor vieți.

CONCLUZII

Avem în vedere necesitatea unui nou model educațional, bazat pe următoarele *principii, metode, căi și măsuri* pentru realizarea acestuia:

Principiile sunt următoarele: **1.** explicarea sensului și înțelesului de „societate a cunoașterii”; **2.** importanța mai mare a inovării și descoperirii față de însușirea mecanică și repetarea cunoștințelor; **3.** adecvarea politicilor educaționale cu perioada pe care societatea o parcurge; **4.** planificarea și predictibilitatea educației; **5.** „extinderea critică” a educației la distanță; **6.** primordialitatea practicii în fața teoriei; **7.** evaluarea și cuantificarea efectelor.

Metodele pentru elaborarea și aplicarea unui nou model educațional sunt următoarele: **1.** canalizarea energiilor individuale spre educație; **2.** promovarea învățării prin descoperire; **3.** elaborarea unor programe, cu responsabilități clare pentru realizare; **4.** elaborarea unor planuri cu termene precise de realizare; **5.** permanentizarea educației permanente; **6.** promovarea învățării în mijlocul naturii sau prin vizite la obiective; **7.** aplicarea unor sisteme de clasificare și evaluare.

Căile de aplicare a principiilor și metodelor sus-amintite ar putea fi: **1.** alocarea a cel puțin 3 la sută din PIB pentru educație; **2.** câte o nouă lege a educației, cât mai cuprinzătoare, pentru fiecare țară; **3.** curricula didactice naționale, legate de practică, nu de teorie; **4.** conceperea actului educațional legat de mass-media și tehnologiile informatice și de comunicare; **5.** încurajarea și sprijinirea instituțiilor care promovează actul educațional eficient; **6.** folosirea experienței în educație a ONG-urilor; **7.** promovarea concurenței și clasamentelor în domeniul educației.

Factorii responsabili și indivizii implicați direct în iureșul globalizării se preocupă, direct sau indirect, de gândirea și aplicarea acestor măsuri care influențează educația și efectele educației în diferite țări ale planetei.

BIBLIOGRAFIE

1. *** Consiliul Europei, Adunarea Consultativă, *Rezoluția 543 (1973) privind Charta Protecției Consumatorului*, 17 mai 1973, în Consiliul Europei, Adunarea Consultativă, Texte adoptate de Adunare, a 25-a Sesiune Ordinară, Partea I, 14–18 mai 1973, Strasbourg, 1973).
2. *** Consiliul Europei, Adunarea Consultativă, *Recomandarea 705 (1973) privind protecția consumatorului*, Strasbourg, 17 mai 1973.
3. *** Consiliul European de la Lisabona, 23–24 martie 2000, *Concluziile Președinției*, pe site-ul http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
4. *** Consiliul European de la Barcelona, 15–16 martie 2002, *Concluziile Președinției*, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf
5. *** Consiliul Uniunii Europene, *Comunicatul de presă 8500/06 (Presse 110)*, Reuniunea Consiliului nr. 2726, Afaceri economice și financiare, Bruxelles, 5 mai 2006, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ecofin/89449.pdf
6. *** Consiliul Uniunii Europene, *Comunicatul de presă 9171/07 (Presse 97)*, Reuniunea Consiliului nr. 2798, Afaceri economice și financiare, Bruxelles, 8 mai 2007, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/94033.pdf
7. *** Consiliul Uniunii Europene, *Comunicatul de presă 8850/08 (Presse 113)*, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/94033.pdf
8. *** *Decizia Comisiei 73/306/EEC din 25 septembrie 1973* privind înființarea unui Comitet Consultativ al Consumatorilor, pe site-ul <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31973D0306:EN:HTML>
9. Howells, Geraint și Weatherill, Stephen, *Consumer protection law*, second edition, Ashgate Publishing Limited, Great Britain, 2005.
10. Ferreol, Gillees și colab., *Dicționar de sociologie*, Editurile Polirom, Știință și tehnică, 1998.
11. *** *Green Paper on Financial Services Policy (2005–2010)*, Comisia Europeană, COM (2005) 177 final, Bruxelles, 3 mai 2005, pe site-ul <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0177:FIN:EN:PDF>
12. *** *Green Paper on Retail Financial Services in the Single Market*, Comisia Europeană, COM (2007) 226 final, Bruxelles, 30 aprilie 2007, pe site-ul <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0226:FIN:EN:PDF>

13. *** *Management de la Qualité en Education, Lignes directrices pour l'application de l'ISO 9001: 2000 dans l'éducation*, Paris, UNESCO, 2009
14. *** *Manualul calității în educație. Ghid*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2006.
15. *** *Reuniunea Consiliului nr. 2866*, Afaceri economice și financiare, Bruxelles, 14 mai 2008, pe site-ul http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/100339.pdf
16. *** *Rezoluția Consiliului din 14 aprilie 1975 privind un program preliminar al Comunității Economice Europene pentru politica de protecție și informare a consumatorului*, pe site-ul <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31975Y0425%2801%29:EN:HTML>
17. Vasilliou, Androulla, *Educație și training pentru Europa 2020*, Consiliul de Miniștri responsabili pentru educație, tineret și cultură, Bruxelles, 15 februarie 2010.
18. *** *White Paper on Financial Services Policy (2005–2010)*, Comisia Europeană, pe site-ul http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/white_paper/white_paper_en.pdf.